

EXAMENSARBETE

Våren 2012

Sektionen för hälsa och samhälle
Kriminologi

Gör kvinnor sånt?

En studie av kvinnliga sexualförbrytare

Författare

Magnus Arlemon

Handledare

Jonas Ringström

Examinator

Joakim Thelander

Abstract

Att studera kvinnliga sexualförbrytare är problematiskt då gruppen är så liten. Studien är en litteraturstudie för att klargöra vad som är sammanställt kring denna lilla grupp. Uppsatsens frågeställningar handlar om huruvida det existerar någon generell bild av vem den sexualbrottsdömda kvinnan är, om det finns olika distinkta typer av sexualbrottsdömda och om svenska förhållanden är möjliga att översätta till internationella. Därför innehåller uppsatsen också en genomgång av de fall som utretts vid kriminalvårdens riksmottagning för långtidsdömda. För att behålla objektiviteten i fråga om internationell typologi presenterar författaren en rutnätsmodell med hjälp av vilken fall av den här typen kan spaltas upp förtydligas och presenteras utan typologi.

Mycket av den existerande forskningen har fokuserat på att dela upp populationen i olika typologier. Tyvärr verkar det inte existera någon konsensus kring viken typologi man använder eller för den skull vad man använder typologin för. Således blir tidigare forskning svår att överskåda och använda vid exempelvis utveckling av behandlingsansatser. Då ämnet i sig varit och är färgat av tabun kring kvinnlig kriminalitet och sexualitet tar arbetet upp genusaspekter som en viktig del. Tabun som omgärdar ämnet ökar också sannolikheten att det förekommer stora mörkertal kring hur stor omfattningen av denna kriminalitet egentligen är. Det är uppsatsens slutsats att de undersökta svenska fallen passar in i den internationella bilden. Fortfarande kvarstår mycket forskning för att belysa denna del av kriminologin men uppsatsen kan sägas vara ett litet steg i rätt riktning.

Nyckelord:

Kvinnliga sexualförbrytare, sexualbrottsdömda kvinnor, kvinnlig kriminalitet, sexualbrott.

Innehåll:

Kapitel 1. Inledning

1.1	Syfte	4
1.2	Den statistiska mallen ”Den normala sexualbrottsdömda kvinnan	5

Kapitel 2. Metod

2.1	Tillvägagångssätt	6
2.2	Material och avgränsningar	7

Kapitel 3. Teori

3.1	Kriminologisk teori	8
3.2	Genusfrågan	10

Kapitel 4. Resultat och analys: Typologier för kvinnliga sexualbrottslingar

4.1	Riksmottagningens utredning	13
4.2	De svenska fallen	13
4.3	Typologier	14

Kapitel 5. Alternativ till typologier: Rutnätsmodellen

5.1	Rutnätsmodellen	21
5.2	Kulturella faktorer	30
5.3	Riskbedömning	30
5.4	Behandling	32

Kapitel 6. Diskussion

6.1	Diskussion	34
6.2	Slutord	36

Kapitel 7. Sammanfattning

7.1	Sammanfattning	37
-----	----------------	----

	Referenser	38
--	------------	----

KAPITEL 1 Inledning

Denna uppsats påbörjades under en psykologkandidatpraktik vid Kriminalvårdens Riksmottagning Kumla och har därför en något psykologisk utformning men dess ämne hoppas jag skall tilltala läsare från flera vetenskapliga fält.

Kvinnliga sexualbrottsdömda är troligen den minsta gruppen inom världens fängelsepopulationer. Att gruppen utgör en så liten del har lett till att forskning på området blivit eftersatt. Förekomsten av fall är så liten att statistiska analyser blir otydliga. Man kan ju säga att det bästa för världen är att det inte finns så många individer i en grupp som begått brott vi alla ser som oerhörda övertramp mot andra människor. Samtidigt minskar detta möjligheten att dra vetenskapliga slutsatser ifrån materialet. Så här står vi, man önskar mer data för att kunna förstå det som inte kan förstås, samtidigt önskar man att ingen människa skall behöva utsättas för övergrepp.

I Sverige utgör gruppen sexualbrottsdömda endast ca 5% av den totala populationen på våra anstalter, eller i reella tal ca 450 personer, av dessa är bara en till fyra kvinnor. Trots att gruppen enligt dessa kriterier är så liten anser jag att det skulle vara ett stort misstag att just se dessa kvinnor som en grupp.

1.1 Syfte:

Uppsatsens syfte är att genom en litteraturstudie presentera internationell forskning kring kvinnliga sexualförbrytare. Den skall också redogöra för de i Sverige dokumenterade fallen och jämföra dessa med internationellt gångbara typologier.

Frågeställningarna som lägger grunden för detta arbete är:

Finns det någon generell bild av vem den sexualbrottsdömda kvinnan är?

Finns det i forskningsvärlden någon typologi för att gruppera dessa kvinnor?

Går det att sätta in det i Sverige befintliga materialet i ett internationellt perspektiv?

1.2 Den statistiska mallen: ”Den normala sexualbrottsdömda kvinnan”

För att försöka besvara den första frågeställningen får man titta på den lilla forskning som finns i ämnet. Ganska snart blir det tydligt att den typiska kvinnliga sexualförbrytaren inte existerar. Trots detta kan man teckna en bild av denna ickeexisterande individ utifrån statistisk data. Denna starkt generaliserade bild kommer att besvara min första frågeställning samt i någon mån bidra till ökad förståelse för vilka drag som kan vara viktiga att titta närmare på.

Typfallet är en kvinna i åldern 20 till 30 år som troligast kommer från en dysfunktionell familj och som i de flesta fall utsatts för fysiska, psykiska och/eller sexuella övergrepp. Dessa övergrepp har skett under barndomen, uppväxten eller i vuxenlivet. Ofta har övergreppen varit av ett särskilt allvarligt slag och pågått över en längre tid. Trots att övergreppen troligast genomförts av en för henne känd man så kan hon ha utsatts för övergrepp av en kvinna. Det är inte sannolikt att typexemplet lider av någon psykosjukdom,(Tsopelas et al. 2011)(se dock Fazel et al 2008 för svenska fynd om något högre risk än bland populationen i övrigt) men däremot en hel serie av andra problem som depression, suicidalt tänkande, drog och/ eller alkoholmissbruk samt beroendestörning och låg självkänsla,(Tsopelas et al. 2011). Typexemplet har också troligen egna barn (Fazel et al. 2008) och det är vanligt att brotten riktar sig mot dessa (Graystone & De Luca 1999 se Nathan & Ward 2008). Typexemplet agerar med en manlig målskamrat (Nathan & Ward 2008) och riktar sällan brotten emot något offer som är obekant för förövaren sedan tidigare (Allen 1991 se Nathan & Ward 2008)

Motiven för brotten kan variera och handla om t ex sexuell avvikelse då övergreppen ses som ett normalt beteende för att visa kärlek och omsorg. Detta beteende innefattar även att typexemplet minimerar allvaret i brottet. (Tsopelas et al. 2011; Allen 1991)

KAPITEL 2 Metod

2.1 Tillvägagångssätt:

Efter att ha beslutat om ämnet inom vilket denna uppsats skulle verka, söktes relevant bakgrundsinformation via databasen PsychInfo.

Jag fann 143 artiklar då jag sökte via databasen PsychInfo genom sökorden ”female offenders” och ”sexual”. Av dessa valde jag primärt ut 7 vilka passade in för min studie. 4 studier hade sitt ursprung i USA samt en respektive för Nederländerna, Australien och Grekland. Två artiklar var av reviewtyp (1 USA och den grekiska) De andra hade deltagarstorlek som varierade från 471 till 12 och var olika jämförande studier mellan kvinnliga sexualbrottslingar och andra typer av brottslingar (män, kvinnor samt manliga sexualbrottsdömda)

Samtliga artiklar underströk att forskning kring sexualbrottsdömda kvinnor är eftersatt. Då det snabbt uppstod luckor i materialet fortsatte sökandet av artiklar och omfånget ökades genom att studier om återfall generellt, manliga sexualförbrytare, kvinnlig psykopati osv togs in och användes för att belysa studien från olika håll. Man kan här tala om en fokuserad process av datainsamling där målet var att finna mer data om ett förvalt område (Hartman 1998). Ganska omgående framträdde också bilden av att det inom fältet förekom en mängd olika typologier för kategorisering av kvinnliga sexualbrottsdömda. För att lättare få en överblick över dessa typologier och de svenska fallen konstruerade jag en rutnätsmodell utifrån kända variabler inom riskbedömning och behandling av förövare.

Utöver denna studies ansats att presentera en litteraturstudie över internationell forskning tittar jag också närmare på Svenska fall. Data till denna del kommer ifrån Kriminalvårdens riksmottagning för långtidsdömda kvinnor vid anstalten Hinseberg. Där utreds sedan 1997 samtliga kvinnor som dömts till fängelsestraff på över två år. Vid sökning efter sexualbrottsdömda framträdde fem fall vilka utgör basen för den svenska delen av den här studien. Riksmottagningens hela utredning genomlästes i varje enskilt fall och fördes därefter in i min rutnätsmodell. Mer om hur riksmottagningens utredning går till finner läsaren under rubriken 4.1. Aidentifieringen genomfördes så att samtliga utskrivna utredningar blandades och gavs sedan identitet efter den randomiserade ordningen.

Metoden för detta arbete, dvs litteraturstudien har varit den enda tillgängliga. Populationen kvinnliga sexualbrottsdömda är för liten för statistisk analys, enkäter kan vara etiskt

tvivelaktigtiga och svarandes uppriktighet kring ämnet förvanskad. Vad det gäller de svenska fallen skulle kanske en serie intervjuer förtydliga datan, men det faller sig så att dessa fall är så pass utspridda över tid att alla klienterna inte längre går att återfinna inom kriminalvården. Kunskap är enligt filosofen Karl Popper mänsklig, det vill säga att all kunskap är uppblandad med personligt tyckande, misstag och missförstånd (Stenbock-Hult 2004) men jag anser dock att grundmaterialet för denna studie (i huvudsak vetenskapliga artiklar som är sk peer reviewed) befinner sig på en så objektiv och empirisk hög nivå att jag litar till dess tillförlitlighet.

2.2 Material och avgränsningar:

Denna litteraturstudie har som mål att presentera internationell forskning i ämnet. En andra ansats är att se om de i Sverige kvinnliga långtidsdömda sexualbrottslingarna kan placeras in i internationellt erkända typologier. I denna del grundar sig studien på alla fall som utretts vid riksmottagningen för långtidsdömda kvinnor.

Materialet är starkt avgränsat till riksmottagningens utredningar. Det vill säga att det inte ingår några kvinnor i studien som dömts till kortare fängelsestraff, kvinnor utan sexualbrott som huvudbrott eller kvinnor dömda till annan påföljd än fängelse.

Brotten inom kategorin sexualbrott omgärdas av många tabun. Dessa svåra övertramp av allmänt vedertagna normer leder till mycket skuld och skam för såväl offer som förövare. Det är därför mycket svårt att gissa sig till hur stora mörkertalen är (Fällman & Christiansen 1999). Vid två undersökningar vid ett polisdistrikt i Stockholm 1996 och 1998 fann man att i 202 fall där övergrepp emot barn anmälts var det bara 4 fall där barnet själv var anmälare(Diesen 2001). Detta skulle kunna indikera att fall där förövaren är ensam med ett barn skulle vara ett område där stora mörkertal kan finnas. Samma undersökning visar på samma mönster som andra undersökningar jag redan presenterat nämligen att de grövre brotten dvs våldtäkt och därmed likvärdig handling genomförts av personer som kände offret meddans mindre allvarliga brott som sexuellt ofredande genomfördes av okända. Av de 173 misstänkta i undersökningen var endast tre kvinnor (Diesen 2001).

KAPITEL 3 Teori

3.1 Kriminologisk teori:

De kriminologiskt intressanta teoribildningarna lider en utpräglad brist på kvinnoperspektiv. Visserligen publicerade Cesare Lombroso, även känd som den moderna kriminologins fader, redan 1903 *The female offenders* där han presenterar tankar kring kvinnliga brottsförövare. Boken talar dock om att kvinnan med kriminella drag mer påminner om en man och att brottsligt beteende utfört av kvinnor sågs som abnormt. I linje med Lombrosos syn på att fysiska attribut kan tala om huruvida någon är en brottsling, genomsyrar även boken *the female offenders* där han presenterar kriminella kvinnor som innehavare av manliga fysiska drag. (Lilly, Cullen & Ball 2007) Även tiden efter Lombroso visar på att kvinnan som brottsling står vid sidan av forskningens huvudspår. Man fokuserade på unga mäns kriminella tendenser och dessa teorier överfördes sedan till att förklara kvinnors brottslighet. För detta arbete skall det understrykas att motivbilden bakom kvinnors sexualbrottslighet är mycket varierande och inte vidare noga utredd. (Grattagliano et al. 2012)

Ward och Hudson (1998) försökte bringa klarhet i de många olika teorier som behandlade mäns sexuella brottslighet. De lade fram tanken om att en fullvärdig teori bara kan fungera om den inkluderar flera teorier på olika plan. Ward och Hudson presenterade tre olika plan vilka jag finner lämpliga att titta närmare på. Den första planet är det som innefattar multifaktoriella teorier. Dessa teorier innehåller flera variabler och förklaringsmönster och kan vid första anblicken vara universalmedlet som ensamt borde kunna förklara sexuella brott. Ward och Hudson nämner Marshall och Barbarees Integrated theory of sexual offending som en lämplig teori i detta sammanhang. Även om en teori må vara multifaktoriell går Ward och Hudson längre genom att påpeka att sexualbrottens komplexa natur även kräver att man går vidare till deras plan två, i vilket de föreslår att man också fokuserar på specifika variabler och faktorer som spelar in vid sexualbrott. Här kan man se efter teoretisk forskning kring t ex psykopati, sexuella avvikelser eller liknande ämnen som blir aktuella vid de enskilda fallen. Tredje planet innefattar det Ward och Hudson kallar mikroteorier. Det handlar här om teoretiska slutsatser dragna från det enskilda fallet, modus operandi hos förövaren, intervjuer med förövaren kring specifika tankar eller känslor osv. (Ward & Hudson 1998) Även om Ward och Hudson skapade sin teoretiska konstruktion med manliga förövare i åtanke finns det

inget som tyder på att det teoretiska ramverket inte skulle kunna fungera för att förklara kvinnliga förövares agerande.

Anta att man t ex använder den feministiska kriminologiska teorin på Ward och Hudsons plan ett. Då skulle variabler i teorin som kvinnlig underlägsenhet och utsatthet kunna fungera för att förklara förekomsten av kvinnliga sexualförbrytare på ett samhällsplan. Kvinnans utsatthet i det patriarkala samhället skulle enligt denna teori leda till stress och brotten skulle ge henne utlopp för undertryckta känslor. (Sarnecki 2003) Igenom brotten kan hon känna makt istället för maktlöshet, normalisera övergrepp hon själv utsatts för osv. Visserligen kan feministisk teori stå som en multifaktoriell teori i det här fallet men det ger ändå inte fullständiga svar. Vi får gå vidare med Ward och Hudsons andra plan, dvs specifika variabler vid sexualbrott. Utsatthet som barn är en variabel som verkar förekomma ofta i internationell forskning kring kvinnliga sexualförbrytare (Gannon & Cortoni 2010). Specifik forskning tyder på att övergrepp, såväl icke sexuella som sexuella, förekommer oftare hos kvinnliga förövare än manliga speciellt då det handlar om kvinnor som förgriper sig på barn (McCarthy 1986).

Flera kvinnor begår också sexualbrott efter påtryckningar från målskamrater. Det öppnar för lägga till ytterligare en en-variabel teori. Viss forskning kring denna variabel visar exempelvis på att kvinnor som begår den typen av brott kan skilja sig från de som begår brott ensamma. (Gannon & Cortoni 2010). En tredje en-variabels teori skulle vara den om kognitiva avvikelser. Att kvinnan upplever att det utsatta barnet varit med på vad som hänt och att barnet agerat medvetet sexuellt är t ex exempel på hur dessa kognitiva avvikelser gör sig gällande (Gannon & Cortoni 2010).

Den typen av förklaring borde kanske falla under Sykes och Matzas tankar kring neutralisationstekniker. Dessa innefattar fem huvudsakliga tekniker för neutralisering av samhällsnormerna, Förnekandet av ansvar, förnekandet av skada, förnekandet av offer, fördömandet av den som fördömer och individens skyldigheter till vad den uppfattar som högre lojaliteter. (Sarnecki 2003)

Utöver dessa plan av analys utifrån övergripande teorier ser också Ward och Hudson fördelar med att titta på vad de kallar mikroteorier kring varje enskilt fall. Man skulle kunna uttrycka detta plan som en förklaringsmodell kring "hur" och inte "varför". Jag finner Ward och Hudsons angreppsvinkel intressant då jag försökt hitta någon övergripande multifaktoriell

teori som kan greppa komplexiteten i de föreliggande brotten. Heterogeniteten i populationen kvinnliga sexualförbrytare tycks inte passa in snyggt och prydligt i någon av de stora kriminologiska teorierna, eller kanske snarare förklarar alla teorier lika lite eller mycket av denna brottslighet.

3.2 Genusfrågan

Det socialkonstruktionistiska synsättet utgår ifrån att språket inte bara representerar utan också konstruerar vår verklighet (Lundin 2008). Ett påtagligt exempel som spelar in i detta arbete är de svenska orden gärningsman och våldtäktsman ett ämne som tas upp i Suzanne Kordon och Anna Wetterqvists bok *Gärningsmannen är en kvinna* (2006). Hur språkbruk och ordval påverkar synen på företeelser är ett område som ligger utanför detta arbete men kan trots detta inbjuda till eftertanke. Vid en snabb blick i tegelstenen *Kriminalvård i praktiken* hittar jag kapitlet om psykologisk behandling av sexualbrottsdömda. Författaren använder ofta den könsneutrala termen förövaren, men då genus nämns handlar det om ”han” (Kwarnmark 2010). Något som på ett tydligt sätt visar synen på kvinnor inom det kriminologiska fältet generellt är Christina Ericsons sammanställning av kriminalpolitiska motioner i riksdagen 1970-2000 (Lander 2003). Bland de 274 motioner som ligger till grund för hennes studie förekom kvinnor som brottsoffer i 89 % av fallen. Endast 11% avsåg kvinnor som lagöverträdare och i majoriteten av de fallen handlade om att kvinnor utsattes för förtryck i fängelse, samt att kvinnor övertalats/tvingats av män att begå brott. Sammanfattningsvis visar studien på att bilden av kvinnan som det ideala offret (Christie 2005) i mångt och mycket tycks genomsyra det kriminalpolitiska etablissemanget. Att genusperspektivet inom svensk politik fastslår mannen som gärningsmannen jämte kvinnan som offret stöds även av studiet av den politiska debatten inför 2005 års revidering av bla våldtäktsbegreppet (se Anna Laines studie 2007). Studier av tingsrättsdomar uppvisar exempel på att domarna tar hänsyn till fler kringliggande faktorer än bara brottet för kvinnor i högre utsträckning än män. Detta visar på att kvinnan ofta beskrivs i en offerroll även då hon döms för brott hon begått (Jorgic & Tanjancovich 2006) En stor amerikansk studie som jämförde 134 023 manliga med 4053 kvinnliga sexualbrottsdömda visade på att kvinnor fortfarande har en tendens att behandlas annorlunda i rättsprocessen. Studien visade på att även om vissa kvinnor döms till likvärdig strafftid som männen förekommer ofta att kvinnorna döms mildare än männen statistiskt sett (Sandler & Freeman 2011)

Fler indikationer på att kvinnor bedöms annorlunda än män visar ytterligare en studie på. Av 17 dömda för sexualbrott emot barn dömdes endast fyra till fängelse (Fällman & Christiansen 1999).

Det kan sägas att gruppen kvinnliga sexualbrottsdömda som tidigare och i samband med nuvarande dom begått en mer generaliserad brottslighet med olika brottstyper, har visat sig likna den manliga profilen våldtäktsmän (Wijkman et al. 2011). Detta kan få resultatet att en viss grupp kvinnliga sexualbrottsdömda mycket väl kan passa profilen för de manliga och därför dra nytta av behandling och forskning som gjorts för dessa. Det skall dock tilläggas att typologisering kring manliga sexualförbrytare inte heller uppvisar någon konsensus inom forskarvärlden (Woessner 2010).

Vid en genomläsning av brottsbalken finner jag nu bara en passus som syftar till differentiering mellan könen. I fjärde kapitlet fjärde paragrafen läser man:

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap. mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, skall i stället dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff. Lag (1999:845).

Ur genusperspektiv och med tanken på jämställdhet finner jag ordalydelsen besynnerlig. Det är alltså inget annat än brottsrubriceringen som skiljer sig åt. Lagen tillämpar således en speciell beteckning på brottet då en man handlar mot en kvinna enligt det som lagen säger, och dessutom gäller bara rubriceringen om de bor eller har bott under äktenskapsliknande förhållande. Min tanke är vilken nytta lagens skapare har tänkt sig. Den är starkt kopplad till den konservativa könsmaktsordningen i sitt utförande och har exempelvis ingen tillämpning för homosexuella relationer.

Brottsrubricering och rekvisit för brott har genom alla tider följt på gällande normer i samhället. Ibland blir det påtagligt hur eftersatt tänkandet varit vad gäller genusperspektiv.

Som ett talande exempel sågs vaginal penetration som ett minimikriterie för att definiera en våldtäkt så sent som mitten av sjuttioalet i USA.

I samma studie visade det sig att åklagare i USA definierade fyra kriterier för att kategorisera ett brott som forcible rape: 1) Bevis på penetration 2) avsaknaden av tillåtelse (consent) 3) Hot om våld och 4) kvinnligt offer. (Bartol & Bartol 2008)

Ett problem med den begränsade forskningen och ovanligheten i fenomenet kvinnlig sexualbrottslighet är att man i vissa sammanhang gör förenklingar. Man ser kvinnliga sexualförbrytare som sexualförbrytare, som råkar vara kvinnor istället för att se kvinnor som begår sexualbrott som en egen grupp (Wijkman et al. 2011). Forskning kring män och kvinnors olikheter kring våldsbrott har funnit skillnader mellan könen vad det gäller ålder vid påbörjandet av den kriminella karriären, utvecklingen av brotten samt hur länge karriären håller i sig. Utifrån dessa fynd har man valt att se manlig och kvinnlig våldsbrottslighet som två olika fenomen med olika riskbedömningsgrunder och profiler (Gannon & Cortoni 2010). Utifrån detta bör samma betänkande göras även inom fältet sexualbrott (Wijkman et al. 2011). Pojkar har genom flera studier visat sig vara mer overt aggressiva från skolåldern och framöver. Man har dock påvisat att bland mindre barn (toddlers) skiljer sig inte det fysiska våldet mellan flickor och pojkar. Ny forskning lägger istället vikten på att identifiera på vilket sätt kvinnlig och manlig aggressivitet skiljer sig åt. (Bartol & Bartol 2008)

Skillnader mellan mäns och kvinnors beteende i samband med sexualbrott har studerats och visat på vissa generella tendenser. Kvinnorna är oftast något yngre än männen vid sitt första arresteringstillfälle emedan män har fler tidigare sexualbrott i sin kriminella karriär än kvinnor. Kvinnor begår oftare brott emot släktingar än män och döms mer sällan än män för brott emot någon för dem okänd. Alltså, det är inte troligt att kvinnor söker upp offer med åtanken att begå sexuella brott, vilket däremot är vanligt bland män. Kvinnor är också oftare dömda för sexualbrott som sitt första brott jämfört med män (Vandiver & Walker 2002). Utöver detta begår kvinnor betydligt oftare brott tillsammans med någon annan (Nathan & Ward 2001). Kvinnliga sexualbrottsdömda återfaller även i sexuella brott mer sällan än manliga. (1,5% respektive 13,5% Cortoni et al. 2011; Hanson & Morton-Bourgon 2005 se Wijkman et al. 2011).

Utifrån detta kan man dra slutsatsen att kvinnor inte faller så lätt in i existerande typologier framtagna för manliga sexualbrottslingar (Turner et al. 2008), och frågan är om man vinner något på att använda ett ramverk uppbyggt för manliga sexualbrottsdömda.

KAPITEL 4 Resultat och analys: Typologier för kvinnliga sexualbrottslingar

4.1 Riksmottagningens utredning:

Den utredning som görs vid riksmottagningen för långtidsdömda är identisk för såväl män (vid anstalten Kumla) som för kvinnor (vid anstalten Hinseberg). Utredare finns anställda vid båda anstalterna emedan det är samma psykologer som genomför den psykologiska skattningen på Hinseberg och Kumla. Riksmottagningen för män består av 60 platser och tar emot alla män dömda till fängelse 4 år eller mer. Riksmottagningen för kvinnor består av tio platser på Hinseberg och tar emot alla kvinnor dömda till 2 år eller mer.

Psykologbedömningar förbehålls de som dömts för våldsbrott eller sexualbrott. Utredare sammanställer data kring klienternas tidigare liv och kriminalitet. Information inhämtas från sociala myndigheter, rättspsykiatriska utredningar, polis, domstol, kriminalvård och frivård. Detta kompletteras med ett psykologiskt testbatteri och ett semistrukturerat samtal utifrån adekvata riskbedömningsverktyg. Utredningen utgör sedan beslutsunderlag för kriminalvårdens placeringsenhet avseende klientens behov av säkerhetsklassning, behandling samt särskilda villkor. De särskilda villkoren fastslår klientens möjligheter till permissioner och utslussningsåtgärder. (Kriminalvården)

4.2 De svenska fallen:

Som tidigare nämnt har min ansats med den här studien varit att belysa ett ovanligt fenomen inom rättsamhället. Kvinnliga sexualbrottsdömda är en mycket liten andel av fängelsepopulationen i helhet. För att kunna finna fall där underlaget för studien är så omfattande som möjligt har jag valt att endast inkludera de som dömts till längre fängelsestraff och som därigenom genomgått riksmottagningens utredning. En grundlig genomgång av arkivmaterial har lett fram till fem fall vilka samtliga skall belysas inom ramen av detta arbete. Ett problem med definitionen långtidsdömda kvinnliga sexualförbrytare är att huvudbrottsrubriceringen måste vara ett sexualbrott. Härigenom utesluts t ex fall där ett sexuellt övergrepp spårat ur och händelsen har fått huvudrubriceringen mord. Muntliga förfrågningar med erfaren personal ger härvidlag bilden att detta är ytterst sällsynt och kan ev vara applicerbart på ett eller två fall. Således blir mitt presenterade urval inte ett urval utan en genomgång av samtliga dokumenterade fall sedan riksmottagningen påbörjade sin verksamhet.

Data i min studie innefattar hela riksmottagningen utredning för de specifika fallen. Utredningarna skrevs ut, blandades och gavs kodningen A tom E helt randomiserat. Fallen fördes därefter in i den av mig konstruerade rutnätsmodellen. Rutnätsmodellen har den fördelen att identifiering av risker och uppslag för behandlingsansatser blir överskådliga. För att ytterligare understryka fallens heterogenitet består detta svenska urval av så vitt skilda fall som en mamma som tagit bilder på sitt barn för att skapa sexuell spänning för en tredje part, ett rån som utvecklades till övergrepp som kröntes med att den kvinnliga gärningsmannen tilltvingar sig oralsex, ett övergrepp som berodde på en homosexuell kvinnas önskan att med våld undersöka om hennes partner varit otrogen med en man samt en kvinna som engagerat sig i sexlekar som involverat dels ett eget barn, dels en kusin till barnet samt den egna partnern.

Inställning till brottet:

Bland de av mig studerade svenska fallen nekar tre av de dömda helt till brott emedan de två övriga beskrivs som styrda av män. Av de som medgivit ansvar så hänvisar en till att hon ”hjärtvättats” av en man och i det andra fallet uttrycker sig utredande psykolog som att kvinnan ”bedöms vara indoktrinerad av maken avseende flera områden”. Av de som nekade, är det i ett av fallen utifrån den personliga åsikten att gärningen inte kan ses som brottslig och i de två andra fallen handlar det om återfallsförbrytare som nekar och lägger skulden på det inträffade på brottsoffret.

Vid en snabb blick ser detta ut som väsensskilda brott med olika motiv, tillvägagångssätt och allvarsgrad. Nu vänder jag mig mot internationell forskning för att söka efter om de svenska fallen faller inom ramen för existerande typologier.

4.3 Typologi:

Det har inom befintlig forskning lagts en avsevärd vikt vid att gruppera och typologisera gruppen kvinnliga sexualbrottsdömda. Mycket av denna forskning är förklarlig då gruppen sexualbrottslingar (även män) består av en mycket heterogen skara individer (Graystone & De Luca 1999 se Vandiver & Kercher 2004).

Från forskningen kring gärningsmannaprofilering hittar vi typologier för manliga våldtäktsförövare. *Power assurance rapist* är den vanligaste typen och beskrivs som utlopp för förövarens osäkerhet kring sin maskulinitet. På grund av att osäkerheten kring maskuliniteten kvarstår återfaller förövaren ofta. Våldet är inte avsevärt och hot är vanligare. Bruket av vapen är ovanligt. Förövaren planerar oftast brottet och offret kan ha valts ut tidigare. Om offret är passivt under våldtäkten kan förövaren leva ut speciella fantasier och be offret medverka. Förövaren tar gärna någon souvenir med sig från brottet.

Power-assertive typen är sexuellt självsäker, han lever ut sin virilitet och dominans över kvinnor genom brotten. Offren lokaliseras i sociala sammanhang som klubbar, pubar och liknande. Förövaren har social kompetens och närmar sig sina offer på ett ledigt och otvunget sätt. Våldet kan bli extremt om han får fortsätta sin brottsbana.

Anger-retaliatory typen är extremt arg över någon tidigare kvinna. Övergreppen innehåller nedvärderande och förnedrande inslag då förövaren lever ut sin ilska mot den som gjort honom illa. Angreppen sker oftast snabbt och våldsamt. Offren uppvisar tydliga likheter med den som förövaren önskar förnedra.

Anger-excitment typen till sist är den mest ovanliga typen. Här finner vi de förövare vi skulle beskriva som sexualsadister. Tortyrinslag är vanliga, liksom noggrann planering och fantasier. Offren är okända för förövaren och förövaren dokumenterar eventuellt akten med film, ljud eller bilder. Man kan också se en uppdelning av förövare som ger sig på barn i form av *fixerade förövare* dvs som bara är sexuellt intresserade av barn och *regredierade förövare* som efter sexuella erfarenheter med jämnåriga önskar uppleva situationer med yngre som en typ av typologi. (Howitt 2006) Dessa typologier har vunnit viss konsensus i forskarvärlden men det finns dock fler. Som jag snart kommer att visa råder än mer förvirring kring typologierna för kvinnliga förövare.

Vid första anblicken av det smala svenska materialet slås man också av de stora skillnaderna mellan de individuella fallen. Efter granskandet av internationell forskning i ämnet framträder dock en bild i vilken de svenska fallen kan inkorporeras i de olika typologier man föreslagit. Mängden olika typologier gör dock att en sådan gruppering blir svåröverskådlig. I de artiklar som ligger till grund för detta arbete har jag funnit en mängd benämningar på grupper. Alla gjorda med ansatsen att tydliggöra heterogeniteten inom gruppen, men samtidigt för att förenkla och göra subgrupper tydligare.

En av de första typologierna skapades av Sarrel och Masters (1982). De utgick ifrån offrets vinkel och ledde fram till typologin a) Forced assault b) babysitter c) incestuous och d) dominant woman abuser. Studien samlade in sin data från offren som fick beskriva hur förövaren agerade och var. Totalt handlade studien om 11 kvinnor. Redan 1986 dök det upp en typologi som baserades på om kvinnan agerat ensam eller inte. McCarthy baserade sin studie på 26 fall där mammor begått övergrepp mot sina barn. McCarthy benämnde sina grupper independent offender, co-offender och accomplice offender (McCarthy 1986). Den kanske mest citerade och omtalade typologin stod Matthews, Matthews och Speltz för (1989) denna uppdelning bestod initialt av tre grupper teacher/lover predisposed offender och male coerced offender. Bara året senare utvecklades typologin till att handla om två huvudspår a) self initiated offenders vilka inkluderade teacher/lover experimenter/exploiter och predisposed offender samt b) accompanied offenders som innefattade male coerced och psychologically disturbed offender. Nathan och Ward (2001) lade till ytterligare en typ till Matthews et al genom gruppen rejected/vengeful samt ett par andra subtyper, dessa försvann dock i parets senaste artikel i samma ämne från 2008.

Mayer (1992) skapade från ett okänt antal fall en typologi baserad på kvinnornas motivbild. Fem kategorier blev resultatet. A) rapist B) sexual harasser c) mother molester d) triad (cooffendertypen) e) homosexual molester.

Vandiver och Kercher skapade typologier utifrån det största samplet hittills genom statistisk analys av 471 fall. De använde sig av variabler kring offret, förövaren och brottet och fick ihop sex kategorier a) heterosexual nurturers b) noncriminal homosexual offenders c) female sexual predators d) young adult child exploiters e) homosexual criminals och f) aggressive homosexual offenders.

Sandler & Freeman försökte replikera Vandiver och Kerchers analys 2007 och fann sex andra benämningar på grupper. Turner et al. (2008) delade ytterligare en gång upp kvinnliga sexualbrottsdömda i tre nya grupper, denna gång efter missbruks, personlighets och psykiatrisk diagnostik. Grupperna de identifierade var Klass 1 med förhöjt alkohol och drogbruk klass 2 med moderat psykopatologi och klass 3 med omfattande psykopatologi. Det skall dock understrykas att flera av dessa grupper hänvisar till likheter inom andra forskares typologier och att viss information därför är generaliserbar mellan de olika typologierna.

Typologier

Sarrel & Masters (1982)	Forced assault
	Baby-sitter abuse
	Incestuous abuse
Wolfe (1985)	Dominant woman abuse
	Psychopathic
	Neurotic
	Overcontrolled
Faller (1987)	Normal Criminal
	Poly-incestuous
	Single parent abuser
	Psychotic
	Adolescent
Mathews et al (1989)	Noncustodial (mother)
	Teacher/Lover
	Predisposed molester
	Male-coerced molester
	Experimenter/exploiter
Mayer (1992)	Psychologically disturbed
	Female rapist
	Female sexual harasser
	Triads
Syed & Williams (1996)	Homosexual
	Angry-impulsive
	Male-accompanied familiar
Vandiver & Kercher (2004)	Male-accompanied nonfamiliar
	Heterosexual nurturers
	Noncriminal homosexual offenders
	Female sexual predators
	Young adult exploiter
	Homosexual criminals
Sandler & Freeman (2007)	Aggressive homosexual offenders
	Criminally-limited hebephiles
	Criminally-prone hebephiles
	Young adult child molesters
	High-risk chronic offenders
Wijkman et al (2011)	Older non-habitual offenders
	Homosexual child molesters
	Specialists
	Generalists
	Once only offenders

Bild 1 Här listas de typologier som presenterats i olika artiklar där typologierna skiljer sig åt. Hela typologier eller enstaka subgrupper som är väldigt snarlika har sorterats bort.

Det kan här vara läge att presentera några vedertagna typologier i mer detalj. Matthews, Mathews och Speltz (1991) grundade ett behandlingsprogram för kvinnliga sexualförbrytare i Minneapolis. Deras kliniska erfarenhet ledde till den nu mest citerade typologin. I dess grundform innehöll den endast tre kategorier vilka förklaras nedan:

Teacher/Lover offender

Som typologins namn antyder handlar det om en förövare som starkt kopplar skeendet till känslor. Kvinnan känner kärlek till sitt offer och har svårt att se offret som något annat än en kärlekspartner. Offren är pojkar i tonåren. Kvinnorna som behandlades enligt programmet som kategoriserades som teacher/lover hade svåra omständigheter under uppväxten. Omfattande fysisk och psykisk misshandel, där några även utsatts för sexuella övergrepp. Teacher/lover gruppen utmärktes också av att kvinnorna haft en inkonsekvent förälder/barn relation under uppväxten. De ansåg sig utsatta i relationer med vuxna män och fann istället sig

älskade och trygga hos den yngre pojken. Offret liknade i mycket stor utsträckning kvinnans idealbild av en partner som de kunde dela sina innersta tankar med. Även om denna idealiserade bilden av relationen existerade i dess början, förändrades bilden av pojken ofta till att även han sårat kvinnan.(Christiansen & Thyer 2002) I titeln på typologin förekommer ordet lärare och i många fall handlade det om just relationer mellan lärarinnor och deras elever men det skall sägas att typologin skall även innefatta andra situationer där kvinnan har någon typ av hierarkiskt övertag i situationen.

Intergenerationally predisposed offender / Predisposed offender

I den här kategorin återfinns vi kvinnor som själva blivit utsatta för övergrepp. Deras agerande ligger då till grund för vad man teoretiskt har kallat offer/förövare cirkeln. Teorier om varför kvinnorna handlar på ett liknande sätt de själva blivit utsatta för har skapats. Bland andra har Turner och Turner (1994) hypotesen att kvinnorna utsatt barn för övergrepp för att det skulle skada barnen mindre än om andra skulle ge sig på dem, i tron att övergrepp är så vanligt förekommande. Teorier om att handlandet skulle vara baserat på önskan om hämnd figurerar också. Synen på att övergrepp är en del av normal sexualitet har också aktualiserats för att förklara motivbilden för gruppen.

Male coerced offender

Som jag tidigare nämnt begår kvinnliga förövare ofta brotten tillsammans med någon annan, oftast en närstående man. Matthews, Mathews och Speltz skapade utifrån detta faktum en grupp som definierades utifrån detta. Deras grupp innehöll endast de kvinnor som lurats/tvingats av en man att delta i brotten. De fann att dessa kvinnor generellt upprätthöll en konservativ syn på könsrollerna. Typiskt för gruppen är att kvinnorna beskriver sig som väldigt annorlunda då de är med målskamraten respektive då de är ensamma.(Christiansen & Thyer 2002) Gruppen utmärker sig på ett sätt vad gäller barndomen då de utstått misshandel från mamman emedan de haft en önskan om en närmare relation till sin pappa(Saradijan 1996). I tydlig motsats från teacher/lover gruppen ser kvinnorna i gruppen offret som motsatsen till det egna ideal barnet (Christiansen & Thyer 2002). Från ett diagnostiskt perspektiv kan man se tydliga drag av beroende och osjälvständig personlighet bland gruppen.

Så långt dessa tre typologier, men ganska snart ser man brister då många förövare faller utanför dessa kategorier. Den först fastställda gruppen att komplettera de ovanstående blir gruppen *Male accompanied* presenterad av Syed & Williams 1996. Även om det i Matthews

et als grupper ingick att kvinnorna efter att påverkats av män sedan gick vidare och begick fler brott på egen hand ansåg Syed & Williams att man behövde komplettera med en grupp där kvinnan var drivande. De specificerade i sin typologi också om kvinnan samarbetat med en för henne närstående (Male accompanied familiar) eller inte (male accompanied nonfamiliar) (Syed & Williams 1996). En vidare utveckling är Nathan och Wards studie från Australien där man fann fog för ytterligare en subgrupp nämligen Male accompanied rejected/vengeful, vilken skulle innefatta kvinnor som drevs av hämndbegär efter tidigare oförrätter eller rädslan att bli förskjutet av en man de älskade (Nathan & Ward 2008). Speciellt den senare förklaringen känns intressant att ta hänsyn till ur behandlingsperspektiv då detta kan indikera osjälvständiga personlighetsdrag.

En annan grupp som förtjänar uppmärksamhet är *experimenter/exploiter* gruppen som Mathews et al lade fram i senare arbeten. Gruppen bygger egentligen på baby sitter abuse gruppen presenterad redan 1982 av Sarrel & Masters och innefattar yngre kvinnor som utnyttjat tillfället i barnvaktssituationer för att experimentera sexuellt. I min undersökning visade det sig adekvat att ha en grupp som identifierades av sin nyfikenhet att undersöka sin egen sexualitet.

Det finns i mitt material också fog för en typologi för kvinnliga "våldtäktsmän". Ur genusperspektiv gör jag ett försök att påverka de socialkonstruktionistiska idéerna genom att titulera gruppen våldtäktsförövare. Typologin finns dokumenterad som female rapist av Mayer 1992 men även i något annorlunda form redan 1982, då som forced assault gruppen skapad av Sarrel och Masters. Visserligen är det ytterst ovanligt att kvinnor begår sexualbrott av typisk manlig karaktär men då de sker behövs en typologi som innefattar dessa. Där den här typen blir aktuell för de svenska fallen rör det sig om en kvinna som begått grova övergrepp emot sin kvinnliga partner.

Denna sammanställning skulle ge en typologi anpassade till svenska och internationella förhållande bestående av grupper:

Lärlarinna/älskarinna typen, den predisponerade typen, den påverkade typen, den som samarbetar med målskamrat, den experimenterande typen samt den kvinnliga våldtäktsförövaren.

Jag har i detta mitt högst personliga urval valt att avstå från att utpeka genus för målskamraten då jag finner det möjligt att förövare påverkas av såväl manliga som kvinnliga målskamrater.

Jag har också valt att inte ta med någon grupp för psykiskt sjuka förövare då jag finner denna typologi för förenklad. Jag har inte funnit empiri som talar för en grupp av förövare som enbart utifrån psykisk diagnos skulle begå brott. Samtidigt är det oftast möjligt att placera in kvinnor med psykiska diagnoser i de redan föreslagna typologierna.

De svenska fallen går att typologisera enligt följande:

Klient A hamnar i gruppen som samarbetar med en målskamrat. Internationellt hamnar nog vårt fall i kategorin male accompanied rejected/revengeful med tonvikten på hämndbegäret.

Klient B är ett typfall för den påverkade gruppen (male coerced) i dess ursprungliga form då kvinnan efter att till att börja med övertalats av en man, går vidare och begår övergrepp på egen hand.

Klient C och D skulle lätt passa in i gruppen experimenterande (experimenter/exploiter)

Klient E tillhör den lilla specifika gruppen med kvinnliga våldtäktsförövare (Female rapist)

Kapitel 5 Alternativ till typologier: Rutmönstermodellen

5.1 Rutnätsmodellen

Inspirerad av Weerasekeras rutmönster framtaget för att synliggöra möjligheter för integrativ psykologisk behandling (Weerasekera 1996) har jag konstruerat ett liknande rutmönster för våra svenska fall av kvinnliga sexualbrottsdömda. Tanken är att detta rutnät skall kunna användas för att jämföra individer även på internationell basis då det råder tydlig förvirring kring bruket av typologier. I förlängningen kan rutnätet tydliggöra vilka olika infallsvinklar för behandling som lämpar sig bäst för aktuell individ. Rutnätets olika variabler är valda genom studie av olika forskningsansatser och riskfaktorer kring brott generellt, men också sexualbrott specifikt (Webster et al 1997, Boer et al 1997). Nedan följer en mer detaljerad inblick i varje variabel och varför den valts ut som en del av rutnätet. Tanken är sedan att belysa varje variabel utifrån om denna har någon koppling till risk eller skyddande faktorer. Varje variabel kan sedan på ett tydligt sätt utgöra utgångspunkter för behandling, där skyddande faktorer stärks och riskfaktorer bearbetas.

Namn (Ålder)	Tidigare brottslighet	Diagnos*	Missbruk	Utsatt för övergrepp	Målskamrat**	Motiv	Offrets kön	Relation	Offrets ålder	Brottsrubricering	Typ av våld	Bruk av vapen
Klient A (33)	Brott Övrigt (6år) Brott Övrigt i Finland (12år)	Ingen PCL-R Låg nivå	Nej	Nej	Man/aktiv	Känslomässigt moät Ekonomiskt	Kvinna	Tidigare känd	18+	Grov våldtäkt, Rån, olaga hot	Omfattande instrumentellt	Ja***
Klient B (34)	Ingen	Ej fastställt misstänkt Sexuell störning UNS PCL-R Moderat	Nej	Nej	Man/aktiv Ageratensam	Sexuellt Känslomässigt. Koppling till mannen	Pojkar	Familj	6-11	Grov våldtäkt mot barn, grovt sexuellt utnyttjande av underårig, medhjälp till grovt sexuellt utnyttjande av underårig	Milt instrumentellt	Nej
Klient C (36)	Ingen	Ej fastställt PCL-R Ej fastställt	Nej	Nej	Man/Passiv	Känslomässigt lekfullt	Flicka	Familj	12-17	Utnyttjande av barn för sexuellt posering, medhjälp till våldtäkt av barn	Inget	Nej
Klient D (38)	Ingen	Ingen PCL-R Mycket låg	Nej	Nej	Man/Aktiv	Känslomässigt Kärlek till 3e part Sexuellt Nyfikenhet	Pojke	Familj	6-11	Våldtäkt mot barn, barnpornografibrott	Milt instrumentellt	Nej
Klient E (26)	Ikke sexuellt våld (6år)	Borderline personlighetsstörning med antisociala drag misstänkt ADHD PCL-R Hög nivå	Nej	Ja, ickesexuellt våld	Ageratensam	Känslomässigt Svartsjuka	Kvinna	Tidigare känd	18+	Våldtäkt, misshandel	Omfattande Affektivt	Nej

*Diagnos enligt DSM IV samt PCL-R ** Målskamratens kön samt vilken roll Klienten spelat

***Kniv

Bild 2 Rutnätet med de fem klienterna

5.1.1 Tidigare brottslighet:

Den första variabeln jag valt att inkludera i mitt rutnät handlar om tidigare brottslighet. Här listas om personen ifråga tidigare dömts för något brott. Uppgifterna hämtas från rikspolisstyrelsens brottsregister samt ifall noteringar om utländska domar förekommit i riksmottagningens utredning. Kategorierna i rutnätet är benämnda: Ingen, Sexuellt våld, Ickesexuellt våld samt brott övrigt. Övrigt kategorin innefattar alla brott upptagna i brottsregistret som inte innefattar våldsbrottslighet, ex tillgreppsbrott eller brott mot trafiklagen. Svensk forskning kring återfallsrisker hos manliga sexualbrottslingar har påvisat att de som återfaller i sexualbrott sällan ändrar sina preferenser kring brottet. Val av offrets ålder och kön är exempelvis samma. Samtidigt visade man på att risken att återfalla i våldsbrott var dubbelt så hög som återfall i sexualbrott (13% jämfört med 6%) (Sjöstedt et al. 2002).

5.1.2 Diagnos:

Jag finner det lämpligt att rutnätet innehåller information kring klienternas psykiska status. För att denna skall redovisas på ett så tydligt sätt som möjligt har man två diagnostiska system att välja mellan. ICD-10 som listar och klassar sjukdomar och som främst används av läkare och Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders Text revised (APA 2000). Skillnaden emellan dessa system är gällande diagnoserna i sig små. DSM-IV har här flera fördelar då den innehåller mer omfattande kriterier och handledning samt information om diagnoserna. ICD-10 är mer kortfattad i beskrivningarna. Målet med mitt rutnät är också att förenkla och förtydliga data för forskning, vilket troligare sker inom psykologi och kriminologi än inom medicin, och det har visat sig att valet av diagnostiskt verktyg spelar roll då man försöker få forskningsfynd publicerade (Herlofson & Landqvist 2002). DSM-IV är ett såkallat multiaxialt system där diagnosen sätts upp på fem olika axlar. Axell I listar huvudproblemet för behandling och kan vara aktuellt vid rättspsykiatriska undersökningar och avgörandet om någon är beräknelig vid tidpunkten för brottet eller inte. Axell II listar eventuell mental retardation och sk personlighetsstörningar. Det är kring dessa mycket kriminologisk forskning rör sig och är därför ledande vid riksmottagningens riskbedömning. Axell III listar somatiska (fysiska) sjukdomar och besvär. Axell IV psykosociala besvär. Dvs problem i klientens sociala liv. Denna del täcks oftast av övrig information i ärendet, i min modell text av medgärningsman, tidigare kriminalitet, utsatthet för övergrepp osv och listas därför inte i rutnätets del diagnos. Axell V är en klinisk skattning av

klientens fungerande och används främst för behandling varför den också utgår i min modell (Osbourne et al. 2003).

Jag väljer också att nämna klienternas nivå på PCL-R. Psychopathy Checklist revised 2nd ed (Hare 2003) . Begreppet psykopati är mycket omdebatterat och förvanskat av populärmedia. Begreppet i sig har för lekmannen förknippats med seriemördare och verkligt sjuka individer. Verkligheten är en annan. Psykopati, eller snarare hur man skattar på en skala mellan 0-40 poäng har visat sig vara en god prediktor för vidare kriminell verksamhet.(Webster et al. 1997) Det är dock likt diagnoser enligt DSM-IV på sin plats att nämna att diagnoser eller skattning enligt PCL-R inte på något sätt är skrivna i sten eller ger tydliga svar på hur individen fungerar. Att säga att någon som skattas med 29 poäng enligt PCL-R är ickepsykopat emedan en som skattas 30 poäng är psykopat blir kontraproduktivt och förvanskar verkligheten. Istället skall diagnoserna ses som hjälpmedel för behandlare, forskare eller andra t ex kriminalvården att lättare förstå vad man eventuellt kan vänta sig av individen (Osbourne et al. 2003).

Forskning kring förekomsten av diagnostiserade störningar ser olika ut i olika studier. Att störningar skulle vara mer vanliga inom gruppen sexualbrottslingar än i allmänhet visar ex Wijkman med kollegor (2011) på då hela 48% (n=65 av 135) visade på diagnoser inom Axel I och Axel II.

Vad det gäller personlighetsstörningar (Axel II diagnoser enligt DSM-IV) finns indikationer på att dessa förekommer oftare hos de kvinnor som begår brotten tillsammans med någon annan (Muskens et al. 2011). Då man istället tittar på Axel I diagnoser i DSM-IV har man funnit att dessa är mer förekommande bland de som agerar på egen hand (Muskens et al. 2011) Andra studier stödjer fynden att kvinnliga sexualbrottsdömda tenderar att ha drabbats av depression i hög grad. Depression kan alltså vara en motiverande faktor för speciellt de kvinnor som agerar på egen hand (Muskens et al. 2011)

Det finns generella anledningar till att specificera psykiska diagnoser inom kriminalvården då psykisk ohälsa är förknippad med tre negativa konsekvenser a) störningar i det dagliga livet på anstalten dvs risk för mobbing misshandel eller t o m upplopp b) individuellt lidande pga utebliven behandling c) ökad risk för upptrappat våld och aggressivitet efter utskrivning (Holmberg et al. 1999)

Diagnoser som visar på sexuellt avvikande kan vara av speciellt intresse då dessa har påvisats vara en starkare predisponerande faktor för återfall i sexualbrott än PCL-R, i alla fall bland män (Olver & Wong 2006).

Forskning visar på korrelation mellan IQ och svårhetsgraden av brottslighet på det viset att låg IQ korrelerar positivt med brottets grad av allvar (Johansson 2005). Varför PCL-R är intressant att beakta i föreliggande arbete är att personer som presterar höga poäng på PCL-R uppvisar ett mönster som skiljer sig avsevärt från de som presterar låga. Skillnaderna blir tydliga i såväl riskbedömning som behandlingsansatser. Man har funnit att kriminella med höga poäng på PCL-R skalan skiljer sig från andra med avseende på typ av brottslighet, tillvägagångssätt, kriminell karriär och offrens egenskaper (Hare 2003). Som ett exempel kan nämnas att forskningsfynd på att verbal intelligens och IQ korrelerar med psykopati i omvända förhållande än de förut nämnda. Hög verbal intelligens och IQ visade på tidigare start i våldsbrottslighet bland de med höga resultat på PCL-R jämfört med dem som fått lägre resultat i psykopatibedömningen (Johansson & Kerr 2005).

Således blir det uppenbart att i riskbedömning använda sig av såväl testning av generell begåvning, kriminogena riskfaktorer samt psykopatiska drag. Hög begåvning sammanfaller med mindre våldsamma brott bland ickepsykopater emedan det motsatta verkar vara fallet för de med uttalade psykopatiska drag (Johansson & Kerr 2005).

5.1.3 Missbruk:

Variabeln är vanligt förekommande i kriminologisk forskning och definieras i detta arbete utifrån diagnoskriterierna enligt DSM-IV. Det skall här påpekas att bruk av såväl narkotikaklassade substanser och/eller receptbelagda mediciner samt alkohol och tobak kan föreligga hos individerna utan att dessa når upp till kriterierna för missbruk enligt DSM-IV. Missbruk är en vanlig kriminogen faktor (dvs en faktor som hänger ihop med brottsligt beteende) (Andrews & Bonta 2007). Det råder dock konsensus kring att missbruk av alkohol och/eller droger inte spelar någon kausal, men kanske en bidragande roll vid sexualbrott. Istället teoretiseras det kring om missbruket är ett medel för kvinnorna att klara av dysfunktionella relationer eller emotionella problem. Det finns i den internationella litteraturen indikationer på att missbruk är vanligt förekommande bland kvinnliga sexualbrottsdömda (Gannon & Cortoni 2010). Däremot finner man sällan skillnader mellan sexualbrottsdömda och kvinnor dömda för andra typer av brott (ex Fazel et al. 2008). Att jag

väljer att ha med missbruk som en variabel i mitt rutnät grundar jag på att behandling för missbruket kan ha goda effekter för klientens välmående samtidigt som det ger en bild av sociala faktorer som spelar in vid kriminologiska teorier.

5.1.4 Egen utsatthet:

Omfattningen av barndomstrauma och då särskilt av sexuell karaktär ses som en stark riskfaktor för att utveckla sexuellt avvikande beteende (Strickland 2008). Sexualbrottsdömda har genom studier visat sig ha utsatts för fler och mer omfattande barndomstrauman än kontrollgrupper (Strickland 2008; Wijkman et al. 2011)

Kvinnor som specialiserat sig, dvs de som endast begår sexualbrott emot samma typ av offer, har visat sig ha mer sexuell utsatthet i barndomen (Wijkman et al. 2011) Mer generaliserande kvinnor, som begår många olika typer av brott fanns i samma studie ha utsatts för fysiskt våld och vanvård i högre grad än de specialiserade (Wijkman et al. 2011)

5.1.5 Målskamrat:

I Mathews grundläggande typologi över kvinnliga sexualbrottsdömda förekom typen Male coerced molester(1989). Typen utmärks av en kvinna som lurats/övertalats till att delta eller underlätta övergrepp genomförda av en manlig målskamrat. Ganska snart drogs slutsatsen att kvinnor även deltog aktivt i övergreppen tillsammans med mannen och Syed & Williams (1996) föreslog två typer (male accompanied familjar, male accompanied unfamiljar) för att definiera denna typ av brottsling. Fakta talar dock sitt tydliga språk och majoriteten av kvinnliga sexualbrottsdömda har begått brotten med någon annan (Muskens et al. 2011; Vandiver 2006; Wijkman et al. 2011)

Hur stor denna majoritet är pendlar dock från undersökning till undersökning (Vandiver 2006; Muskens et al. 2011) Det faktum att kvinnor i hög grad agerar tillsammans med en målskamrat spelar stor roll för synen på brottsligheten överhuvudtaget. För det första ändrar själva närvaron av fler personer brottets kontext. Faktorer som dominans, rädsla och beroende kan bli mer talande än sexuella eller våldsamma motiv. För det andra kan kvinnans agerande och motiv blandas samman med målskamratens så att det blir svårt att urskilja vems motivation som styr vad (Wijkman et al. 2011). Detta kräver noggrannhet vid bedömning och behandling för att avgöra om kvinnan varit drivande eller dominerad av sin målskamrat.

Kvinnor tillhörande dessa två skilda grupper är troligen i behov av helt olika

behandlingsinsatser (Gannon & Cortoni 2010). Det skall här nämnas att en svensk studie kring kvinnor som begår övergrepp emot barn redovisar man att endast 35% av förövande kvinnor kunde klassificeras som passiva. (Fällman & Christianson 1999) Senare ansatser till typologier baserade på stora statistiska analyser har tyvärr missat att redovisa om kvinnorna agerat ensamma eller med någon annan (Vandiver & Kercher 2004; Sandler & Freeman 2007). Detta gör interaktionen mellan kvinnan och hennes målskamrat ett viktigt ämne för vidare studier (Wijkman et al. 2011).

I mitt rutnät klassificeras kvinnorna efter fem kategorier: Agerat ensam samt kombinationen av målskamratens kön samt kvinnans roll som antingen passiv eller aktiv. Då kombinationer av beteende förekommer redovisas dessa också (ex Klient B Man/aktiv och Agerat ensam).

5.1.6 Motiv:

Alla brott föregås av en mängd svårspecificerade motivbilder. För att förenkla har jag valt tre huvudgrupper utifrån kopplingar till behandlingsansatser. Sexuellt, känslomässigt eller ekonomiskt motiverad brottslighet. För motivgruppen känslomässigt specificerar jag med vilken som identifierats som den tydligaste känslan för att försöka klargöra vad som ses som drivande för motivationen. Även typen sexuellt motiv finner jag lämplig att specificera om en individ drivs av nyfikenhet kontra sexuell avvikelse då detta kan vara väsentligt för riskbedömning och behandling.

5.1.7 Offrets kön:

Kvinnor som begår övergrepp på egen hand tenderar att välja manliga offer emedan kvinnor som har en medgärningsman oftast väljer kvinnliga offer (Muskens et al. 2011; Vandiver 2006) Bland kvinnliga sexualbrottsdömda generellt väljer majoriteten kvinnliga offer (58%), därefter manliga (30%) och sedan förekommer även en grupp som begår brott riktade emot offer av båda könen (12%) (Wijkman et al. 2011). 26% i samma studie begick brott emot mer än ett offer. Som en inflikning fann man i en svensk studie att endast tre fall av 17 hade pojkar som offer då man studerat kvinnor som begått övergrepp emot barn. (Fällman & Christiansen 1999) Under denna variabel presenteras också om offren är ett eller flera. Kategorierna blir

då följaktligen Flicka/or Pojke/ar (antal) samt Man och Kvinna då offren återfinns i ålderskategorin 18+.

5.1.8 Relation:

Variabeln differentierar på tre grupper: Familj, tidigare känd och tidigare okänd. Dessa tre kategorier är intressanta utifrån forskningsfynd kring behandling och återfall. Med familj åsyftas offer som varit del av förövarens innersta familj, dvs barn, biologiska eller adopterade inom kärnfamiljen. Denna kategori blir speciellt intressant inom svensk lagstiftning då åldern då barn räknas som vuxna skiljer sig mellan fall där någon utomstående är förövare till skillnad från då vårdnadshavare utfört brotten. I paragraferna kring våldtäkt mot barn och sexuellt utnyttjande av barn, förklaras att man avser barn under 15 år, dock räknas barn som fyllt 15 men inte 18 till den här kategorin om gärningen utförts av någon förälder eller annan i liknande ställning. (BrB 6 kap)

Bland de kvinnor som agerat på egen hand är det troligare att offren inte är kända i förväg (Muskens et al. 2011). Emedan det omvända förhållandet gällde för kvinnor som agerat med en målskamrat (Vandiver 2006). De kvinnor som är mer generella i sin kriminalitet, begår flera olika typer av brott, begår oftare brott emot för de själva okända offer (Wijkman et al. 2011)

5.1.9 Offrets ålder:

Den artikel som gjort den största statistiska sammanställningen inom området använde sig av kategorierna 0-5, 6-11, 12-17 respektive 18+ som uppdelning av offrets ålder (Vandiver & Kercher 2004). I min sammanställning använder jag samma kategorier för att underlätta internationella jämförelser men gör i kategorin 12-17 förtydligandet om offret varit under eller över 15 då detta i Sverige kan påverka brottsrubriceringen, se mer utförlig beskrivning av detta under brottsrubricering. För övrigt är gruppen 12-17 den kategori där flest offer återfinns (53% Vandiver & Kercher 2004) vilket kanske skulle stödja en ny kategorisering där 12-15 och 15-17 ger en tydligare bild. Det skall dock sägas att konsensus råder om att mörkertalen blir större ju yngre offren är (Gannon & Cortoni 2010).

Variabeln visar på intressanta aspekter i förövarens person. Vandiver och Kercher nämner i sin artikel att de funnit att den äldsta gruppen förövare (ålder 33-78) som inte var släkt med sina offer, var den grupp som mest troligt valde offer i den yngsta offerkategorin (Vandiver & Kercher 2004). Intressant ur vinkeln att det figurerar ett otal olika typologier är att Vandiver och Kercher inte använder detta fynd för att skapa en typologi där detta fynd blir tongivande. Således har jag inte kunnat finna någon typologi med kriterierna äldre förövare som begår brott emot de yngsta barnen trots att empiri funnits för att styrka en sådan distinktion. Forskning visar också på att just den kategori förövare som begår brott mot yngre barn är den grupp som är mest specialiserade (Wijkman et al. 2011). Specialiserade på så sätt att de oftare håller sig till samma brottstyp och typ av offer.

5.1.10 Brottsubricering:

Denna variabel listar brottsubriceringen/arna vid senaste domen. Rubriceringen utgår från svensk lagstiftning.

Det är i Brottsbalkens sjätte kapitel vi hittar sexualbrotten: Våldtäkt, Sexuellt tvång, Sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning, Våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, samlag med avkomling, samlag med syskon, utnyttjande av barn för sexuell posering, köp av sexuell handling av barn, sexuellt ofredande, kontakt med barn i sexuellt syfte, köp av sexuell tjänst, koppleri.

Samtliga här uppräknade brott kan också benämnas grovt och leda till högre straffsatser.

Försök till, stämpling och medverkan till ovanstående brott kan rendera straff enligt brottbalkens 23 kapitel.

Det skall tilläggas att barnpornografibrott återfinns under kapitel 16 *Brott mot allmän ordning* som § 10a, strax efter §10 brott mot griftefriden.

I paragraferna kring våldtäkt mot barn och sexuellt utnyttjande av barn, förklaras att man avser barn under 15 år, dock räknas barn som fyllt 15 men inte 18 till den här kategorin om gärningen utförts av någon förälder eller annan i liknande ställning.

Jag har medvetet valt att undanhålla strafftiden kvinnorna mottagit i sin dom för att minimera risken för att kunna identifiera klienterna.

5.1.11 Typ av våld:

Instrumentell aggression grundar sig på tävlan om något föremål eller status som innehas av en annan person såsom smycken, pengar eller territorium. Gärningsmannen försöker få det önskade objektet oberoende av kostnaden. Instrumental aggression är oftast en faktor vid rån, inbrott och stöld. Förövaren självklara mål ex vid ett rån är att få föremål av värde. Vanligtvis finns det ingen avsikt att skada någon. Men om något stör förövaren att nå målet kan han eller hon känna sig tvingade att skada offret istället för att riskera att förlora det önskade målet. I den meningen kan ett rån leda till mord, men aggressionen anses trots detta som instrumentellt.

Affektiv aggression sker efter impulsiv vrede. Denna kan uppkomma ifrån verkliga eller upplevda förolämpningar, fysiska attacker eller känslan av mindre värde. Affektivt våld kännetecknas således av intensiva och desorganiserade känslor av ilska.(Bartol & Bartol 2008).

Utifrån dessa begrepps definitioner kan man dra slutsatsen att huruvida förövaren använt affektivt eller instrumentellt våld är en viktig faktor för analysen av brotten i sig. Som exempel för hur detta tar sig uttryck i juridiken så har det i högsta domstolen förklarats att ”instrumentellt våld, i allmänhet får anses vara allvarligare än impulsstyrt våld”(NJA 2011).

Att kvinnor använder våld på ett annat vis än män vid sexualbrott visar en studie från Nederländerna på. Man visade där på att 18% använt sig av fysiskt våld emedan 24% använt sig av det man benämner verbalt våld vilket skiljer sig från mäns våldsanvändning (Wijkman et al 2011.).

Kategorin delas upp i mild, moderat eller omfattande samt huruvida våldet varit affektivt eller instrumentellt.

5.1.12 Bruk av vapen:

Variabeln är en enkel ja/nej kategori

Om svaret blir ja, specificeras vilken typ av vapen som brukats. Variabeln har tagits fram som en viktig faktor att ta hänsyn till vid klinisk riskbedömning. I just detta fall när man talar om sexualbrott kan variabeln dessutom peka på förekomsten av sexuellt avvikande beteende och då främst sexuell sadism (Boer et al. 1997). Bruket av vapen kan också ha effekt på t ex PCL-

R skalan då en misshandel klassas som ett brott i skattningen av den skalan, emedan samma brott där förövaren använt exempelvis en kniv räknas som två brott. Misshandel och olaga vapeninnehav. Antalet olika brott en förövare gör sig skyldig till påverkar skattningen på item 20 Kriminell mångsidighet i nämnda skattning (Hare 2003).

5.2 Kulturella faktorer:

I några av de svenska fallen jag studerat framträder bilden av eventuell kulturell påverkan. Kulturella betingelser kan exempelvis vara den kulturella synen på kvinnan och hennes position gentemot mannen. Den kulturella synen på sexualitet blir också tydlig i vissa fall. I ett fall utövar hela familjen naturism och har en liberal syn på behovet av nyttjandet av kläder. I andra fall finns en djupt rotad kulturell syn på kvinnans tabubelagda sexualitet som kan ha påverkat utvecklandet av beteende vilket tagit sig kriminella uttryck. En variabel i rutnätet med möjlighet att påvisa dessa kulturella betingelser skulle pga de få fallen göra det allt för svårt att behålla klienternas relativa anonymitet. Detta sagt, skulle dessa kulturella variabler nog ge viktiga inblickar i riskbedömning och behandling.

5.3 Riskbedömning:

Att överhuvudtaget riskbedömningar genomförs kan ses som ett uttryck för den nyliberala politiska kulturen. Enligt Ericson (2007) rör sig samhället emot en punkt där själva risken att begå brott renderar i kriminalisering. Att fälla någon för ett brott blir underordnat målet att minimera risken för återfall i brott. På ett teoretiskt plan hamnar riskbedömningen just inom detta fält. I praktiken handlar riskbedömningen mer om att rätt person paras samman med rätt säkerhetsnivå, behandlingsmöjligheter och behov utreds. Riksmottagningarna för långtidsdömda använder sig av samma arbetsätt oavsett om klienten är man eller kvinna. Brottets art är viktigare i valet av bedömningsinstrument.

Ett välutprovat instrument är HCR-20 (Webster et al. 1997). Interbedömarreliabiliteten dvs i vilken utsträckning som olika bedömare skattar samma individ likadant, är mycket god (Belfrage 2004). HCR-20 listar 20 variabler i tre olika grupper av data, historiska, kliniska och riskhanteringsvariabler. Bedömaren skattar klienten på en tregradig skala. 0 poäng för om variabeln inte förekommer 1 poäng om den delvis förekommer och 2 poäng om den förekommer. För mitt arbete kan det vara av intresse att nämna att variabeln tidigare

våldsbrottslighet är den första variabeln i instrumentet och att mycket vikt läggs empiriskt till just den variabeln. Ålder vid första våldsbrottet är variabel två och finns också i mitt rutnät precis som psykopati som tas upp som variabel sju (Webster et al. 1997). För sexualbrott finns en liknande checklista. SVR 20 (Boer et al. 1997) som har flera av ”mina” variabler i sin uppsättning. Utsatthet för våld, psykopati, mental sjukdom, missbruk, tidigare ickesexuellt våldsbrott, bruk av vapen, om flera typer av sexualbrott begåtts och om våld brukats emot offren, är alla variabler som finns i såväl SVR 20 som i mitt rutnät. Validiteten i SVR-20 har studerats och funnits vara god. I den forskning jag läst finner jag dock ingen forskning kring SVR-20s validitet för kvinnliga klienter. Skillnad mellan validiteten för olika manliga subgrupper har uppmätts. Som exempel kan nämnas att förmågan att förutsäga om någon kommer att återfalla i sexualbrott av sk ”hands on” karaktär var bättre för klienter som dömts för våldtäkt än de som dömts för övergrepp mot barn (Rettenberger et al. 2011).

Så långt riskbedömningarna som görs av de kvinnor som dömts till längre fängelsestraff i Sverige. Utomlands förekommer andra metoder för utvärdering inför eventuell behandling. I Kanada genomförs en liknande procedur för de kvinnor som likt i Sverige dömts till fängelse längre än två år. I Kanada blir uppdelningen naturlig då alla som döms till två år eller mer med automatik överförs från regionala rättsapparaten till den federala. Man använder sig av samma steg i utredningen, men det sista steget är specifikt för kvinnliga sexualförbrytare. Då ingen checklista likt de jag tidigare nämnt finns för kvinnor använder kanadensarna sex standardtest. Rosenberg Self esteem inventory för att mäta självbilden. Miller Social Intimacy Scale för att mäta nivån av intimitet kvinnan har i sina nära relationer. UCLA Loneliness Scale som mäter hur ensam kvinnan upplever sig Bumby Rape and molestation Scales som mäter kognitiva förvrängningar i samband med synen på sexualbrott. Coping Inventory for Stressful Situations CISS som tittar på vilka copingstrategier eller försvar individen använder för att klara av stress. Paulhus Deception Scales som används för att utröna hur ärlig kvinnan är i sina svar på olika självskattningsformulär. Utifrån hela utredningen skapar man sedan en individuell plan för verkställigheten. (Blanchette & Taylor 2010)

I England använder Lucy Faithful Foundation (en välgörenhetsorganisation för barns rätt) en standardiserad utredningsform, utvecklad för kvinnor som begått övergrepp mot barn. På bara sex timmar genomför man en utredning utifrån de faktorer man använder såväl i Kanada som i Sverige. Det speciella med LFF är att kvinnor som utreds och behandlas inte nödvändigtvis

är dömda. Man kan söka hjälp hos organisationen utan att brott har begåtts eller t ex via rekommendation från sociala myndigheter. (Blanchette & Taylor 2010)

5.4 Behandling:

Birgden & Cucolo (2011) påtalar att behandling av sexualbrottsdömda är ”ett veritabelt minfält av etiska och juridiska problem. Samhällsskyddet går före de dömda individernas rättigheter då brotten ses som omänskliga. Det allmänt vedertagna är att behandla genom att fängsla. Det vill säga att minimera risken för samhället genom att hålla de dömda borta från det så länge som möjligt. Nu fungerar inte detta som medel för att minska riskerna över tid. Behandling som istället syftar till rehabilitering och förståelse är den enda vägen att gå.” (Birgden & Cucolo 2011 min översättning)

Inom svensk kriminalvård finns ett ackrediterat program som vänder sig till sexualbrottsdömda. ROS, Relation och samlevnad. Ett kanadensiskt program som översattes efter att det ackrediterats där 2000. Sedan 2002 används det i Sverige och 2009 ackrediterades programmet fullt ut.

Programmet är uppbyggt kring fem komponenter som alla är relaterade till vad forskningen visat är riskfaktorer för sexuellt våld.

Komponenterna, kognitiva förvrängningar och behandlingsstrategier, intimitet, relationer och social förmåga, empati och medvetenhet om offret, att hantera känslor, avvikande sexuella fantasier och sexuell upphetsning är de som berörs av programmet. ROS är primärt uppbyggt med gruppssessioner men är nu vidareutvecklat som ett individuellt program. Programmet omfattar drygt 150 timmar över 18-28 veckor. Kompetenskraven för ROS programledare innefattar att en av de två ledarna för varje grupp skall vara psykolog/psykoterapeut, utöver det krävs att ledarna genomgår en tio dagars utbildning i programmet. (Kriminalvården 2009)

I Kanada används en modell speciellt framtagen för kvinnor. Man väljer då vilka komponenter som behandlas och den generella erfarenheten är att komponenten som handlar om sexuellt avvikande beteende sällan är aktuell för kvinnor. Istället har man funnit att vikten i behandlingen läggs på att höja självförtroende och minska beroendeställningen till andra för dessa kvinnor. (Blanchette & Taylor 2010)

I England har man utifrån LFF Lucy Faithful Foundations program för behandling, som utöver den kognitiva beteende terapeutiska basen också använder sig av schema terapi, dialektisk beteendeterapi och trauma terapi, utvecklat och provat ett program för kvinnliga sexualbrottsdömda. Programmet bär många likheter med de som används i Sverige och Kanada. Det faktum att det Engelska programmet genomförts och utprovats i grupp såväl som individuellt och inom sociala myndigheter samt kriminalvård gör programmet mycket intressant för framtida studier. (Blanchette & Taylor 2010)

I USA genomför man bara genusskilda program i tre stater, Texas, Colorado och New York. Vid närmare genomskådning upptäcker man dock att CIT programmet i Texas är likadant för män som för kvinnor. Fokus för behandlingen är ärlighet. Colorado använder ett program kallat WWCS Wisdom Works Counseling Services. Programmet utgår från kvinnans väg till brottet och kan genomföras på 24 månader. Programmet används enligt vad jag funnit inte inom kriminalvård utan istället för kvinnor efter verkställighetens slut. New York skickar sina fall till samma terapeut Dr Richard Hamill. Komponenterna i Hamills program liknar de i alla övriga.(Blanchette & Tyler 2010)

Kapitel 6 Resultat och analys Typologier för kvinnliga sexualbrottslingar

De i Sverige långtidsdömda kvinnorna passar in i ett internationellt perspektiv då de uppfyller kriterierna för flertalet olika typologier. Då antalet är så litet kan inga statistiska analyser göras men subjektivt tycks det vara så att den svenska populationen sexualbrottsdömda kvinnor liknar de populationer som undersökts internationellt. Jag har utifrån internationell forskning valt att översätta sex typer av kvinnliga sexualbrottsdömda vilka jag anser täcka in de i forskningen vanligast förekommande typerna. Lärarinna/älskarinna typen, den av annan påverkade typen, den predisponerade typen, den som samarbetar med målskamrat, den experimenterande typen samt den kvinnliga våldtäktsförövaren. Jag har funnit stöd för denna uppdelning i empiriskt material och kunnat använda dessa typer för att kategorisera de i Sverige utredda fallen. De svenska fallen skiljer ut sig från den internationella statistiska profilen då endast en av kvinnorna rapporterar egen utsatthet i barndomen. I inget av de fall som jag studerat lider kvinnorna av något missbruk, vilket också skiljer ut sig från internationell forskning. Att merparten begår övergrepp emot egna barn stämmer väl överrens mellan de svenska fallen och internationell forskning. Att majoriteten av de svenska förövarna är tidigare ostraffade likaså. I två av de svenska fallen upplever också förövarna att brotten är att ses som normalt sätt att visa kärlek och omsorg samt minimerar allvaret i brottet.

6.1 Diskussion:

Vem skall man tro på?

Detta arbete syftade i sin linda till att översätta svenska förhållanden till internationellt vedertagna typologier och därifrån göra jämförelser. Detta syfte kan i viss mån ses som uppfyllt men den återkommande tanken är varför man kreerat en sådan mängd olika typologier? Den stora mängden definitioner och ännu fler namn på grupper gjorde snabbt materialet överskådligt. Typologier har baserats på offrets upplevelse (Sarrel & Masters 1982) psykodynamiska profiler (Wolfe 1985) grupper i behandling (Matthews et al. 1989) statistiska analyser utifrån olika variabler kring offer och förövare (Vandiver & Kercher 2004; Sandler & Freeman 2007) missbruk och psykopatologi (Turner 2008) samt kriminell karriär och brottets art (Wijkman et al. 2011). Man ser tydliga likheter mellan vissa perspektiv emedan andra inte går att kombinera. Samtidigt tycks inget typologisystem ta hänsyn till alla typer av förövare. I de största statistiska analyserna utelämnade man t ex om kvinnan agerat ensam eller tillsammans med någon (Vandiver & Kercher 2004; Sandler & Freeman 2007).

Så var står vi när det kommer till typologisering? Anledning att typologisera är att det hjälper till att förstå mönster i brottsligheten, identifiera vilka vägar som leder in till den samt att utveckla interventioner för att förhindra brott. Vidare är det viktigt att tydligt definiera typologier för att underlätta replikeringen av studier så att dessa kan göras i olika geografiska och kulturella områden. (Sandler & Freeman 2007)

Väl så, men i fallet med kvinnliga sexualbrottsförövare finns det ännu inga specifika övergripande teorier kring uppkomsten av brottslighet. Inte heller tycks det finnas interventioner kopplade till de typologier som tagits fram. Vetenskapen har stannat med att typologisera utifrån egna teorier men dessa saknar koppling till de övriga delar som är väsentliga för att typologiseringen i sig skall vara verkningsfull. För detta arbete kvarstår då många frågor kring typologiseringens nytta. Min ansats i skapandet av ett rutnät för identifiering kan ses som ett motmedel mot typologierna, men kan också ses som ett sätt att underlätta ”översättningen” mellan olika typologier. Oavsett om forskningen använder sig av individualansatser, såsom psykologisk forskning kring återfallsprevention och stöd för individen eller om den utgår från kriminologisk teoribildning lämpar sig ämnet pga av sin litenhet för studier där individbasen är tydlig att se.

Spelar typologierna någon roll?

Kvar blir bara tanken att gruppen kvinnliga sexualbrottsdömda är heterogen och svåröverskådlig. Kanske är det bäst så, att denna lilla grupp individer skall få undgå att klassificeras och typologiseras och istället få möjligheten att bedömas och behandlas som just individer. Jag har under min studie inte funnit några ansatser till speciella behandlingsmetoder eller rekommendationer grundade på någon av typologimodellerna. Vid första anblicken på de få svenska fallen fann jag heller inte att den heterogena skara det handlade om skulle kunna dra nytta av samma behandling. Att utveckla behandling utifrån de mest använda typologierna skulle vara en god ansats för framtida forskning. Jag skulle också önska artiklar med beskrivning och uppföljning av behandlingar inom den berörda gruppen. Det framgår också med tydlighet att osäkerheten kring typologier försvårar kriminologisk forskning. Så länge forskningen bedrivs utifrån skapandet av fler och mer varierande typologier når man ingen konsensus och det är min åsikt att det istället behövs mer forskning kring varför dessa brott begås och hur de kan förebyggas.

6.2 Slutord:

Jag anser att trots att detta inte är något monumentalt arbete på något vis, men att det kan belysa ett ganska oupplyst ämne. Utbudet av fall är litet och genererar därför inga statistiska data som ger några mätbara värden. Däremot kan man identifiera tendenser att den svenska populationen långtidsdömda sexualbrottsdömda kvinnor liknar de populationer som undersökts internationellt. Studien har också aktualiserat huruvida bruket av typologier inom ett så litet fält är till nytta eller inte.

Det skall också understrykas att området dras med mörkertal vars omfattning det av naturliga skäl inte går att förutspå. Valet av typologier, variabler i min rutnätsmodell osv baseras på de fall som kommit till allmän kännedom genom brottstatistik och nationella undersökningar.

Vad som döljer sig i den totala populationen kan jag inte förutsäga, men troligen faller oupptäckta förövare inom samma mönster som presenterats i detta arbete. Forskning kring ämnet kvinnliga sexualbrottslingar är eftersatt, liksom forskning kring kvinnlig kriminalitet generell. Senare år har dock forskningsmängden ökat och ytterligare ljus har spritts i denna mörka och tabubelagda del av kriminologin.

Så för att återkomma till uppsatsens tre huvudfrågeställningar:

Finns det någon generell bild av vem den sexualbrottsdömda kvinnan är?

En bild kan målas upp genom statistiska analyser, men någon egentlig mall kan inte göras i den heterogena gruppen.

Finns det i forskningsvärlden någon typologi för att gruppera dessa kvinnor?

Det existerar flertalet typologier, trots att Matthews, Mathews och Speltz sammanställning från 1991 tycks vara den som fått mest erkännande. Jag har i detta arbete presenterat ett eget förslag på typologier som kan användas i Sverige, samt en rutnätsmodell som åsidosätter de konventionella typologierna och enligt min mening kan förtydliga jämförelser av individer internationellt.

Går det att sätta in det i Sverige befintliga materialet i ett internationellt perspektiv?

De svenska fallen går mycket väl att placera in i internationellt perspektiv. Skillnaderna i den lilla svenska gruppen är inte större än skillnaden mellan andra små urval och den generella bilden i internationell forskning.

KAPITEL 7 Sammanfattning

7.1 Sammanfattning:

Detta arbete har försökt belysa ett fält som på grund av sin litenhet inte fått så mycket uppmärksamhet som det kanske borde. Speciellt risken med mörkertal i kombination med i vissa fall alarmerande rapporter om övergrepp av barn gör att det forskningsmässiga uppsvinget nu tycks få behövs. Utifrån kriminologins fält är kartläggning av sexualbrotten viktig för att förstå hur brottslighet fungerar i stort. Just detta ämne belyser och försvårar den genusdistorsion kriminologiska teorier grundar sig på.

Kriminologi är ett ämne som vilar på flera andra däribland psykologin. Den lilla grupp denna studie handlar om ger onekligen psykologiska teorier om individen företräde före stora teorier på samhällsnivå. Om man ser detta arbete med psykologens ögon kan nämnas att heterogeniteten inom gruppen exempelvis försvårar ansatsen att behandla individerna inom gruppen på liknande sätt. Här har studien istället påvisat att gruppen skulle gagnas bättre om individerna behandlades individuellt utifrån sina personliga förutsättningar. Då antalet i populationen är så litet tycks det inte heller finnas hinder för att individuell behandling skulle kunna genomföras.

Referenser

- Andrews, D. A. & Bonta, J. (2007) *The psychology of criminal conduct 4:e ed.* Cincinnati OH:Anderson
- APA (2000) *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders Text revised*
- Bartol, C. & Bartol, A. (2008) *Criminal Behaviour a psychosocial approach* Pearson Education Prentice Hall, New Jersey
- Belfrage, H. (2004) Risk och farlighetsbedömningar i Lidberg och Wiklund *Svensk rättspsykiatri* Studentlitteratur, Lund
- Blancette K. & Taylor K. N. (2010) a review of treatment initiatives for female sexual offenders i Gannon, T. A. & Cortoni, F. (2010) *Female sexual offenders: theory assessment and treatment* John Wiley & sons, Chichester West Sussex
- Boer, D. P., Hart, S. D., Kropp, P. R., Webster, C. D. (1997) *Sexual Violence Risk 20* Mental health law and policy institute, Burnaby British Columbia
- Brigden, A. & Cucolo, H. (2011) The Treatment of Sex Offenders Evidence, Ethics, and Human Rights *Sexual Abuse a journal of research and treatment* 23 s 295-313
- BRÅ (2010) *Brottsstatistik 2010* Brottsförebyggande rådet
- Christie, N. (2005) *Lagom mycket kriminalitet* Natur och kultur Stockholm
- Christiansen, A. & Thyer, B. (2002) *Female sexual offenders: A review of empirical research* Journal of human behaviour in the social environment 6 (3) s 1-16
- Cortoni, F., Hanson, K., Coache, M-E. (2010) The recidivism rates of female sexual offenders are low: A meta-analysis *Sexual Abuse a journal of research and treatment* 22 (4) s 387-401
- Diesen, C., Hellner Gumpert, C., Lindblad, F., Sutorius, H. (2001) *Bevis 6 Sexuella övergrepp mot barn* Norstedt Juridik Stockholm
- Ericson, R. V. (2007) *Crime in an insecure world* Polity press Cambridge
- Fazel, S., Sjöstedt, G., Grann, M., Långström, N. (2010) Sexual offending in women and psychiatric disorder: A national case-control study *Arch Sex Behav* 39 s 161-167
- Fällman, J. & Christianson S-Å. (1999) *Rapport 103 Kvinnor som dömts för sexualbrott mot barn* Psykologiska institutionen Stockholms universitet
- Gannon, T. A. & Cortoni, F. (2010) *Female sexual offenders: theory assessment and treatment* John Wiley & sons, Chichester West Sussex UK
- Grattagliano, I., Owens, J. N., Morton, R. J., Campobasso, C. P., Carabellese, F., Cantanesi, R. (2012) Female sexual offenders: Five Italian case studies *Agression and violent behavior in press*
- Hartman, J. (1998) *Vetenskapligt tänkande* Studentlitteratur Lund
- Herlofson, J. & Landqvist, M. (2002) *Mini-D IV* Pilgrim press Danderyd

- Holmberg, G., Forsman, A., Grann, M., Ingerloo, LE., Skagerberg, S., Somander, L. (1999) Psykiatrisk vård för fängelsedömda *Nordisk tidskrift för kriminalvetenskap* 86; 206-219
- Howitt, D. (2006) *Introduction to forensic psychology* Pearson education limited Harlow
- Johanson-Love, J. & Fremouw, W. (2009) Female sex offenders: A controlled comparison of offender and victim/crime characteristics *Journal of family violence* 24 s 367-376
- Johansson, P. & Kerr, M. (2005) Psychopathy and intelligence: A second look *Journal of personality disorders* 19 (4) s 357-369
- Jorgic, J. & Tanjancovich, E. (2006) *Kvinnan som förövare eller offer vid sexuella övergrepp mot barn?* C-uppsats Stockholm University, Department of Social Work
- Kordon, S. & Wetterqvist, A. (2006) *Gärningsmannen är en kvinna* Bokförlaget DN Stockholm
- Kriminalvården *Riksmottagningens arbets och processbeskrivning* Internt arbetsmaterial
- Kriminalvården (2009) *om ROS* Hämtat 8/11 2011 från http://krimnet/upload/Projekt_Arbetsgrupper/Nationella_program/ROS/ROS%20Info%20till%20Krimnet%20rev.doc
- Kvarnmark, E. (2010) Psykologisk behandling av sexualbrottsdömda i Berman, A Farbring, C Å *Kriminalvård i praktiken* Studentlitteratur Lund
- Laine, A. (2007) *Sexualbrottens kontext: Om sexualbrottens skapande och konstruering i riksdagen* C-uppsats Linköpings universitet, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier
- Lander, I., Pettersson, T., Tiby, E. (2003) *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet Genusperspektiv inom svensk kriminologi* Studentlitteratur Lund
- Lilly, J. R., Cullen, F.T., Ball, R.A. (2007) *Criminological theory: context and consequences* Sage publications Thousand Oaks, Kalifornien
- Lundin, E. (2008) *Konsten att hitta sin teori* i Sjöberg, K. Wästerfors, D. *Uppdrag: forskning* (2008) Liber AB Malmö
- McCarthy, L. (1986) Mother-Child incest: Characteristics of the offender *Child Welfare* 65: s 447-458
- Muskens, M., Bogaerts, S., van Casteren, M., Labrijn, S. (2011) Adult female sexual offending: A comparison between co-offenders and solo offenders in a Dutch sample *Journal of Sexual Agression* 17:1 s 46-60
- Nathan, P. & Ward, T. (2008) Female sex offenders: Clinical and demographic features *Journal of Sexual Agression* 8:1 s 5-21
- NJA (2011) *NJA 2011 s 89 Synnerligen grov misshandel? Gradindelning och straffvärdebedömning vid misshandel.* hämtat den 1/12 2011 från <https://lagen.nu/dom/nja/2011s89>
- Olver, M. E., Wong S. C. P. (2006) Psychopathy, Sexual Deviance, and Recidivism among Sex Offenders *Sexual Abuse a journal of research and treatment* 18: 65-82
- Osbourne, R. E., Lafuze, J., Perkins, D. (2003) *Att se symptomen* Studentlitteratur Lund
- Rettenberger M., Boer D. P., Eher R. (2011) The predictive accuracy of risk factors in the Sexual Violence Risk-20 (Svr- 20) *Criminal justice and behaviour* 38: 1009-1027

- Sandler, J. & Freeman, N. J. (2010) Female sex offenders and the criminal justice system: A comparison of arrests and outcomes *Journal of Sexual Aggression* 17:1 s 61-76
- Sandler, J. & Freeman, N. J. (2007) Typology of female sex offenders: A test of Vandiver and Kercher *Sexual Abuse a journal of research and treatment* 19 s 73-89
- Sarnecki, J. (2003) *Introduktion till kriminologi* Studentlitteratur Lund
- Sjöstedt, G., Långström, N., Sturidsson, K., Grann, M. (2002) Stability of modus operandi in sexual offending i Sjöstedt G (2002) *Violent recidivism among sexual offenders* Karolinska institutet Stockholm
- Stenbock-Hult, B. (2004) *Kritiskt förhållningssätt* Studentlitteratur Lund
- Strickland, S. (2008) Female sex offenders: Exploring issues of personality, trauma and cognitive distortions *Journal of Interpersonal violence* 23 s 474-489
- Tsopelas, C., Sovridonis, T., Athanasios, D. (2011) Review on female sexual offenders: findings about profile and personality *International journal of law and psychiatry* 34 s 122-126
- Turner, K., Miller, H. A., Henderson C. E. (2008) Latent profile analysis of offence and personality characteristics in a sample of incarcerated female sexual offenders *Criminal justice and behaviour* 35 s 879-894
- Vandiver, D. M. & Kercher, G. (2004) Offender and victim characteristics of registered female sexual offenders in Texas : A purposed typology of female sexual offenders *Sexual Abuse a journal of research and treatment* 16 s 121-137
- Ward, T. & Hudson, S. (1998) The construction and development of theory in the sexual offending area: A metatheoretical framework *Sexual Abuse a journal of reasearch and treatment* 10 s 47-63
- Webster, C. D., Douglas, K., Eaves, D., Hart, S. D. (1997) *HCR-20 Assessing risk for violence* Mental health law and policy institute, Burnaby British Columbia
- Wijkman, M., Bijleveld, C., Hendriks, J. (2011) Female sex offenders: Specialists, generalists and once-only offenders, *Journal of Sexual Aggression*, 17:1 s 34-45
- Woessner, G. (2010) Classifying Sexual offenders: An Empirical Model for generating type-specific approaches to intervention *International journal of offender therapy and comparative criminology* 54 s 327-345